

УДК 070:341.4:061 (73)

ДЕРЖАВА І ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Олег Романчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, м. Львів, 79044, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Сьогодні вчені наполегливо шукають пояснень нерівномірного розвитку націй, беручи до уваги і внутрішні, і зовнішні фактори. Зацікавлення дослідників, зокрема, викликає культура в сенсі домінування цінностей, способу мислення, переконань, віри, основних поглядів на життя, яких дотримуються переважаючі групи населення і меншини в суспільстві. Науковці намагаються з'ясувати роль культури у просуванні людства шляхом прогресу – історія засвідчує, що сприятливого клімату, наявності природних ресурсів, раціональної політики далеко не досить для того, щоб нація процвітала.

«У світі після «холодної війни» ідеологічні, політичні чи економічні відмінності між людьми втратили свою першочергову важливість. Їх місце зайняли культурні відмінності. Народи і нації намагаються знайти відповідь на найпростіше питання, що може постати перед людиною: «Хто ми такі?» <...> Люди визначають себе з погляду походження, релігії, мови, історії, цінностей, звичаїв та інститутів. Вони ідентифікують себе з культурними групами: племенами, етнічними групами, релігійними спільнотами, націями і – на найширшому рівні – цивілізаціями. Політика використовується людьми не лише для просування власних інтересів, а й для визначення своєї ідентичності. Ми знаємо, ким ми є, лише після того, як дізнаємось, ким ми не є, і часто лише тоді, коли знаємо, проти кого ми. Головними дійовими особами світової політики залишаються національні держави» [1, с. 13].

Ці думки Семюела П. Гантінгтона, професора Гарвардського університету, на наш погляд, якнайкраще ілюструють проблему української ідентичності. Втім, у добу глобалізму проблема ідентичності постала й перед іншими народами. Так, приміром, нині загрозу для американської ідентичності становлять латиноамериканці, що переїхали до США. Почуття страху і невпевненості у своєму майбутті властиве і французьким канадцам.

Для визначення національної належності використовують множину критеріїв. Для прихильників архаїчного уявлення про націю поняття «родинності» – визначальне. *«Нація – це душа, духовний принцип <...> Існування нації – це (якщо можна так висловитися) щоденний плебісцит, як існування особи – вічне ствердження життя» [2, с. 118].*

На думку філософа Сергія Дацюка, існують різні, пов'язані, але не тотожні один одному процеси – самоідентифікація, самовизначення, самоусвідомлення. А саме:

«Самоідентифікація – ототожнення із зовнішніми ідеальними предметними сутностями. Самовизначення – віднесення до процесів і соціальних груп, що задає рамки та межі цілевизначенню та діяльності. Самоусвідомлення – філософське осмислення себе і свого розвитку з погляду нових принципів, нового значення й нових підходів до самоідентифікації та самовизначення» [3].

В Україні дуже часто можна почути з уст політиків і пересічних громадян, що вони, мовляв, є людьми «російської культури». Але в чому саме полягає ця «російськість» і «культурність» ніхто з них до пуття не знає і не може пояснити. Відтак починають спекулювати на вигаданій ними ж проблемі функціонування в Україні «рускоязычної» мови.

«Культурні особливості й відмінності меншою мірою піддаються змінам, ніж економічні і політичні. Внаслідок цього їх складніше звести до компромісу. В колишньому СРСР комуністи можуть стати демократами, багаті перетворитися на бідних, а бідняки на багатих, але росіяни при усьому бажанні не зможуть стати естонцями, а азербайджанці – вірменами. <...> Визначаючи власну ідентичність в релігійних або етнічних термінах, люди схильні розглядати відносини між собою і людьми іншої етнічної належності та конфесії як відносини між «нами» і «ними» [4].

Доктор психологічних наук Вадим Васютинський пропонує розрізняти ідентичність і ментальність у такий спосіб:

«Ідентичність означає самість, глибинне Я, переживання своєї присутності у світі, переживання того, що визначається словами «це я», «я є». Ментальність більшою мірою відтворює спосіб світобачення, відображення дійсності, являє собою психічну призму, крізь яку людина пізнає та оцінює навколишній світ і себе в ньому. Ідентичність важче піддається змінам, водночас вона й важче усвідомлюється, а радше відчувається й переживається» [5].

Олексій Широпаєв, російський публіцист і поет, щиро визнає, що ніщо так не дратує росіян, як очевидні відмінності з українцями в мові, менталітеті, культурі, історичному досвіді.

*«Культурно-історичний генезис росіян і українців абсолютно різний, навіть протилежний. Ми, росіяни, звичайно, брати українцям, але брати, що піддалися деякій неприємній мутації. Ми небезпечні, неначе несемо в собі якусь руйнівну заразу, і тому нас інстинктивно стороняться всі, хто живе західніше – українці, прибалтійці, а тепер і білоруси. <...> Українці не схожі на росіян – в своєму ставленні до права, свободи, власності. Якщо українська самосвідомість історично тяжіє до Європи, то традиційна російська самосвідомість сприймає Європу з більшою або меншою мірою ворожості, недовіри і заздрості, зворотною стороною якої виступає месіанська чванливість і викривальний пафос стосовно «прогнилого Заходу». Європа для росіян – це «втрачений рай», звідки їх вирвали татарським арканом. Саме конфлікт між початковою європейською природою і нав'язаною азіатчиною історією та державності визначив російський психотип, всі його комплекси й фобії. Всі російські неврози – від пияцтва до більшовизму – звідси. <...> **Нам, росіянам, пора усвідомити, що здобуття Україною незалежності – глибоко закономірне. Це історична справедливість, з якою необхідно не просто змиритися, – нам треба її зрозуміти і прийняти.** Розуміння, що Україна справді інша країна, справжній закордон – ось ключ до*

нашого самопізнання, самокритики і самозвільнення, передумова зародження нової російської ментальності без імперських й антизахідних стереотипів. Якщо це станеться, все наше бачення історії і світу зміниться. Україна ніби ставить перед нами, росіянами, дзеркало. Треба чесно і безстрашно вглядітися в нього. І, як сказано в нашій же, російській, приказці, «на зеркало неча пенять...» [6].

Президентські вибори в Україні 1994 р. зафіксували відмінність у баченні її майбутнього громадянами західних і південно-східних областей. Семюел П. Гантінгтон відзначає, що Україна позначена роздвоєністю і має дві окремі культури. Лінія цивілізаційного розлому між Заходом і православ'ям проходить через її осердя, і так було впродовж століть [1, с. 204].

Після президентських виборів 2004 і 2010 р. культурний розлам в Україні лише посилюється. «Щоб розірвана країна могла визначити наново свою цивілізаційну ідентичність, має бути виконано як мінімум три умови. По-перше, політична та економічна еліта країни повинна з ентузіазмом сприймати і підтримувати цю зміну (в Україні такого прагнення немає. – О. Р.). По-друге, суспільство повинне принаймні мовчки погоджуватися з перевизначенням ідентичності або прагнути до цього... Процес перевизначення ідентичності може бути тривалим, переривистим і хворобливим у політичному, соціальному, інституційному і культурному плані» [1, с. 167].

Визнаймо: східний регіон України (йдеться насамперед про Донецьку, Луганську і Запорізьку області) різниться навіть від центральних, північних, південних регіонів, не кажучи вже про західний, – культурно, мовно, економічно, світоглядно, політично тощо. І жодними президентськими універсалами чи указами політичного об'єднання нації досягти не вдається.

Акцентування багатьма росіянами різних вікових категорій на своїй «інакшості», демонстративне відмежування від автохтонного населення – не поодинокі. Пояснення просте. Річ у тім, що численна російська меншина в Україні своєї території не має. Це колоністи, нащадки колоністів. Імігранти. І не треба спекулювати на «братерській допомозі» у відбудові народного господарства – досить лише згадати колонізацію українських земель після Голодомору. Тому й досі можна почути злобне й люте (не тільки в інтернеті): «Я тут жил, живу і буду жить. Это – моя Родина. Україна. А ти валі в канадскую еміграцію. У діяспору». Інакше кажучи, незвані гості, не криючись, виключно відмовляють українцям у праві на батьківщину.

Георг Зіммель свого часу висловив таке судження:

«Угруповання, особливо угруповання національних меншин, перебуваючи у конфліктній ситуації... часто відмовляються вести діалог зі своїми опонентами, що запевняють їх у своїй до них терпимості. Бо інакше цілісність їхньої опозиції, без якої вони не можуть продовжувати свої змагання, буде порушена... Для деяких угруповань намір знайти ворогів для того, щоб міцніше об'єднати своїх членів і щоб угруповання усвідомлювало життєву важливість такого об'єднання, може бути виявом політичної мудрості» [7, с. 781].

«Проблема визначення ідентичності лежить набагато глибше, ніж звичайне бажання вольовим чином долучитися до тієї чи іншої спільноти, вдягнувши певні шати та проголошуючи певні гасла. Це питання історичності буття

спільноти, результатом якого є напрацювання цілого переліку алгоритмів як в сфері соціальної взаємодії всередині спільноти, так і у відносинах з навколишнім світом. <...> Показовим є той факт, що українці, без огляду на етнічне походження свого часу зробили вибір на користь незалежності, проголосивши відмінність свого устрою життя та характеру думок» [8].

Своєрідною ілюстрацією до сказаного є історія трагічної загибелі двох генералів війська УНР – етнічного українця Якова Гандзюка (колишнього генерал-майора російської служби, нагородженого сімома бойовими орденами і Георгієвською зброєю за мужність та героїзм, виявлені під час російсько-японської та Першої світової воєн) і етнічного росіянина Якова Сафонова, теж колишнього генерала царської імператорської армії. За відмову перейти на бік російських більшовиків, які окупували Київ («Ви помилилися, бо ми українці, – сказав генерал Гандзюк. – І нам зрозумілі причини, що змусили вас воювати з нами»), обох розстріляли за наказом колишнього царського підполковника Михаїла Муравйова. Пізніше на тілі генерала Гандзюка нарахували дванадцять (!) багнетних поранень... [9].

Мужні чоловіки, які назавжди пов'язали свою долю з долею української нації в час пробудження Української державності, не відступили від обраної самоідентифікації навіть перед лицем смерті. Сьогодні ми це бачимо на Луганщині й Донбасі, де обстоюють державну незалежність України її громадяни, представники різних національностей, пліч-о-пліч воюючи проти російських загарбників та колаборантів.

Після розпаду ССРСР для Росії пошуки ідентичності призвели і до несподіваних відкриттів своїх справжніх етнічних коренів, і до інтенсивного пошуку ворогів (зовнішніх і внутрішніх). «Культура набула особливої ваги, а культурна ідентичність для більшості людей стала найважливішим чинником. Люди відкривають нові, але нерідко й старі ідентичності, і виступають під новими, але часто і старими стягами, що веде до війни з новими, однак нерідко і старими ворогами» [1, с. 11]. Після приходу до влади Володимира Путіна це стало добре помітно в російській ділянці всесвітньої мережі інтернету. Саме тут почала виявлятися ворожнеча вздовж культурної «лінії розлому» Україна–Росія.

«Колосальні ресурси кидаються на те, аби створити враження, що мільйони російських інтернет-користувачів дружно підтримують політику своєї державної влади та гнівно засуджують тих, хто в Україні намагається відбитися від «дружби» Кремля. Вони намагаються переконати нас, що капітан з Рязанського десантного училища, учитель із Санкт-Петербурга, лікар з Костроми, менеджер з продажу мила з Іркутська живуть лише тим, що відновлюють сексуальну енергію за рахунок пропагандистської сублімації в суперечках з українськими візаві. Усі ці люди, мовляв, о жах, метають блискавки на адресу тих, хто знищує російську мову в Україні чи виганяє російський флот із Севастополя, а при слові «Крим» узагалі впадають в істерію, буйство. Двадцять чотири години на добу вони займаються цим» [12].

Пояснення вкрай просте: нащадки колонізаторів ніяк не бажають розлучатися з привілеями, що були надані російсько-советською метрополією їхнім предкам. Дехто з них усе ще ностальгує за ССРСР і не бажає змиритись з існуванням Української держави.

«Основою для хоча б якогось порозуміння між українцями та неукраїнцями має стати каяття, якщо це вже так необхідно для створення політичної нації, представників цих меншин за злочини, що вчинили їхні предки та деякі з них самих проти українців, які, власне, і спровокували відплатні акції українців, які, втім, ніколи не виходили поза межі українські землі» [13].

Чи можливі інші компроміси, крім каяття? Джозеф Най відзначає, що якщо держава має «привабливі культуру й ідеологію, то інші будуть з більшою готовністю йти слідом» [14, с. 181–182].

«Але що ж робить культуру й ідеологію привабливою? – запитує С. Гантінгтон і сам відповідає: – Вони стають привабливими, коли видно, що вони спираються на матеріальний успіх і вплив» [1, с. 104].

Чудовою ілюстрацією сказаному є більш ніж промовистий приклад країн Прибалтики – проблема ідентифікації російськомовного населення фактично знята. Високий рівень побутової, соціальної культури естонців, литовців і латишів, відносно високий економічний рівень життя, можливість вільного пересування в межах об'єднаної Європи примусив росіян не шукати кращої долі на батьківській землі. Ідентифікують себе переважно з громадянством держави, в якій тепер проживають. Євген Цибуленко, професор міжнародного права Міжнародного університету Аудентес, складової частини Талліннського технічного університету, громадянин України, проживає в Естонії з 2003 р. і добре орієнтується в житті цієї невеличкої країни:

«Мне нравятся эстонцы и их умение ставить перед собой четкие цели и достигать их. Если страна знает, чего она хочет добиться, то обязательно этого добьется. <...> Те украинцы, которые сохранили свою украинскую идентичность, не имеют проблем. По крайней мере, я таких не встречал. Это достаточно интересно, потому что если мы говорим о национальных меньшинствах и так называемых проблемах с нацменьшинствами, то эти проблемы возникают только с русскими. У других нацменьшинств – татар, грузин, евреев и других никаких проблем нет, и они чувствуют себя в Эстонии очень комфортно» [15].

На запитання кореспондентки: «Почему же тогда некоторые представители русского нацменьшинства сталкиваются с проблемами?» Цибуленко відповів:

«В первую очередь из-за того, что во времена СССР у русских была создана имперская ментальность, и сейчас у этих людей произошло крушение идентичности. В СССР русские всегда были привилегированной нацией. Несмотря на то, что официально все национальности были на равных условиях, на практике у русских всегда было больше привилегий. Разумеется, когда после развала СССР русские неожиданно обнаружили, что они теперь должны быть такими же, как и все, по сравнению с их бывшим привилегированным статусом – это стало шагом назад. Таким образом, это проблема идентичности. Другая серьезная причина – это русская пропаганда. Люди, которые не говорят на эстонском языке, являются неконкурентоспособными на эстонском рынке труда – это само собой разумеющийся факт. В то же время, эти люди находятся под сильным воздействием русской пропаганды, при этом они не читают эстонских газет и не смотрят эстонское ТВ. Я читаю русские новости каждый день и должен

констатировать, что это советская риторика времен холодной войны, те же методы, даже фразы используются те же самые. Это не может не пугать. Разумеется, когда человек находится под таким влиянием, у него вырабатывается менталитет жертвы – ведь это всегда проще – найти виноватого. Всегда есть люди, которые используют сложности как вызов, и есть люди, которые ищут оправдания своим неудачам. В Эстонии у неудачника, если он русский, всегда есть готовый предлог – «дискриминация».

Як засвідчують дослідження Аналітичного центру Московського відділення державно-громадського фонду «Россіяне», естонці, латиші й литовці привчили росіян до думки про первинність своїх національних інтересів, культури і мови:

«В отличие от большинства союзных республик, на которые независимость «свалилась» в результате распада СССР, страны Балтии за собственную независимость боролись. Боролись долго, устремленно и осмысленно, а потому – результативно. <...> Надо отметить, что население Литвы, Латвии и Эстонии никогда не теряло своей этнокультурной идентичности, несмотря на откровенную политику русификации, проводимую Советским Союзом. Чем настойчивее РСФСР пыталась «причесать» всех под свою гребенку, тем отчетливее выражался протест со стороны жителей Балтии на подобные действия и тем сильнее они ощущали себя нерусскими, отмежевываясь от последних. Это позволило населению не только сохранить признаки национального самосознания, но и успешно, рационально воспроизводить его категории в социокультурной сфере.

База политической интеграции в рамках стран Балтии оказалась достаточно сильна. <...> В результате естественной смены поколений, правильно проводимой интеграционной политики, а также достижения миграционной стабильности в обществе установилась этническая толерантность, которая и привела к более глубокой адаптации нелитовского населения. Поистине достойна и самодостаточна та нация, которая может внушить другим уважение к своему языку, культуре и образу жизни. В отличие от украинцев, коренные жители стран Балтии приучили россиян к мысли о первичности своих национальных интересов, культуры и языка. <...> Проведенный анализ подтвердил гипотезу о наличии в Литве значительной группы русского населения, сумевшего за период Независимости адаптироваться к новым реалиям в социальном, культурном и политическом аспекте. Украина может утратить не только культурное наследие, но и национальную идентичность» [16].

Опинившись у різних державах Прибалтики, чимало росіян поділяють думку російського журналіста (колишнього депутата) Олександра Любимова: «Якщо люди хочуть бути успішними в країні, яка називається Латвією, то для цього необхідно жити за її законами, вчити її мову і культуру. Як би це не було важко... Це дуже комфортно – розмовляти мовою тієї країни, в якій проживаєш».

З Україною інакше. Україна може втратити не тільки культурну спадщину, а й національну ідентичність, зазначає Костянтин Мітчин, працівник кафедри політичної психології Санкт-Петербурзького державного університету:

«Жителям України, якщо вони хочуть утвердити державу, треба усвідомити себе як єдиний народ, відмежувавшись від інших «материнських» цілостей, і

постаратися утвердитися у своїй самоті. Якщо такого самотійного народу не виявиться або його не вдасться відділити від російського народу, існування держави Україна буде оспорюватися. Нинішня державність України залишається вкрай нетривкою саме через брак виразної національної ідентифікації» [17].

На думку вже цитованого Вадима Васютинського, нинішні українці дещо несподівано отримали велику психологічну перевагу перед росіянами з Росії. Нам-бо треба не відмовлятися від складників своєї ідентичності, а навпаки, позитивно утверджуватися саме в українській ідентичності, шукати і знаходити себе в процесі утвердження позитивних змістів самосвідомості.

«Росіянам набагато гірше. Вони також змушені міняти свою ідентичність, але перед ними шлях набагато болісніший, адже їм треба резигнувати з багатьох складників попередньої ідентичності, які вони цінували, які правили їм за показник власної повноцінності. Таке утвердження, звичайно ж, відбувалося за рахунок більш чи менш свідомого вивищення над представниками інших етносів зокрема та особливо над українцями. <...> Ідентичність важче піддається змінам, водночас вона й важче усвідомлюється, а радше відчувається й переживається. Проте різниця між ідентичністю і більш поверховою ментальністю для самої особи виявляється невлотною. Ідентичність погано або й зовсім не підлягає намаганням змінити її, тому всілякі зовнішні обставини впливають радше на ментальність особи, але ці впливи сприймаються як загрози власне ідентичності. Натомість намагання вплинути на ментальність відображаються свідомою частиною індивідуальної психіки саме як такі, а несвідомо вони сприймаються як зазіхання на ідентичність.

Ментальність російськомовних українців, що формувалася протягом одного, двох, кількох чи багатьох поколінь, істотно ґрунтувалася на намаганнях перестати бути українцем, викоренити в собі власне українську ідентичність і приєднатися до ідентичності російської як «культурнішої», престижнішої, перспективнішої тощо. Велика частина українських росіян та російськомовних українців досягала особистісного утвердження шляхом протиставлення «всьому українському», насамперед мові, а також звичаям, ментальності, історії, державності і т. ін.

Отож і виходить, що перебудова їхньої ментальності має йти ніби шляхом навернення до того, що давніше стало для них чужим, нелюбим, непотрібним. У сучасній Україні склалася ситуація досить глибокого й серйозного протистояння, конкуренції української і російської ідентичностей, коли російська ідентичність може відчувати досить істотну загрозу своїй сутності, змістові, загрозу, по суті, марну, бо вже сформовану ідентичність змінити практично неможливо, але страх її втрати нікуди не дівається, він діє, заявляючи про себе на ментальному рівні. Можна сказати, що цей страх утрати ідентичності росіянами виконує основну енергетично-мотиваційну функцію в протидії українізаційним впливам. <...> Тут захищається, по-перше, власне російська ідентичність тих, хто її має, по-друге – російськомовна ментальність, яка істотно формувалася за принципом захисту від своєї власне української ідентичності, на засадах відмови від неї, невизнання своєї українськості. У цьому разі йдеться про страх утрати не ідентичності як такої, а свого захисного уяв-

лення про неї як про ідентичність неукраїнську. Але і там і там важить не дійсний стан справ, а суб'єктивне переживання того, що діється навколо і всередині індивіда. А те, що діється, сприймається важко і переживається болісно. <...> російськомовні громадяни вимагають забезпечення своїх прав «із запасом»: кожний, навіть найдрібніший факт реального чи позірною розширення сфери вживання української мови розцінюють як зазіхання на їхню ідентичність, ба навіть як особисту образу і приниження» [5].

Далеко не все просто з ідентичністю росіян у самій Росії. Андрій Здравомислов, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки РФ намагається відповісти на запитання, що означає «быть русским»:

«Мы полагаем, что национальность в принципе не дана человеку от рождения, что лишь в процессе социализации он усваивает представление о том, что он является лицом определенной национальности. В российской же практике нация и гражданственность не совпадают. Это создает проблему противоречия идентичностей: кто я в первую очередь – «русский по крови» или «гражданин государства российского»? Если я решаю эту дилемму во втором смысле, то я, будучи русским, заинтересован в укреплении государственности не в качестве имперского начала, а в качестве общего дома для всех российских народов, в том числе и для русского народа, доминирующего в России в количественном отношении. Демократизация России связана прежде всего с преодолением этничности в пользу гражданской нации. Гражданская нация означает устранение этнических преимуществ или, наоборот, этнических преград. Но здесь возникает вопрос о ценности национальных культур, обычаев, языков. Неужели этим всем нужно пожертвовать во имя доктрины равенства прав личности?» [18].

На цю проблему звертає увагу й кандидат історичних наук Олександр Музичко: «Ознайомлення з позицією сучасних критиків українського націоналізму переконує, що вони заперечують право українців навіть претендувати на ті привілеї, якими реально володіють фактично пануючі національні громади України. В рамках цієї позиції етнічні українці розглядаються як головна загроза для комфортного життя неукраїнців, головні носії нетолерантності» [13].

Доктор психологічних наук Вадим Васютинський пояснює:

«Дослідження в Інституті психології ім. Г. Костюка та Інституті соціальної та політичної психології АПН України засвідчують, що частка громадян України, які в повсякденному спілкуванні надають перевагу українській мові, становить 55%, а тих, хто воліє спілкуватися російською, – приблизно 45%. <...> Російськомовна частина українського суспільства також вельми неоднорідна. Про неї можна сказати, що третину її, тобто приблизно 15% усього загалу, становлять громадяни, позиції яких є свідомо антиукраїнські. Ці громадяни не хочуть визнавати української незалежності, зі зневагою, презирством і ворожістю ставляться до будь-яких проявів українськості і не сприймають найменших поступок на користь української мови. Вочевидь, це ті люди, переконувати яких марно, бо це лише дратує їх, посилюючи у них антиукраїнські настрої. <...> неприхильність до української мови зумовлюється не так політико-ідеологічними, як соціально-психологічними настановами. <...> Отже, єдино правильний і навіть єдино можливий нині шлях – це всебічна інтелектуалізація всього укра-

їнськомовного та українізація всього інтелектуального. І це, до речі, саме ті процеси, яких так не хочуть і бояться свідомі вороги українськості. Вони згодні навіть на те, щоб залишити нам у повному обсязі «шароварицину», вони не заперечують проти суржиків Верки Сердючки, «довгоносиків» і «кроликів». Але нечисленні (на жаль) спроби подавати сучасне життя в українськомовному оформленні натикаються на їхній шалений опір. <...> Не так уже й легко на кільканадцятьох телеканалах знайти українськомовний фільм, тоді як із російськомовними проблем немає. Однак значна частина російськомовців починає відчувати себе ображеними, як тільки на екрані з'являються титри тутешньою мовою. <...> Але проблема в тому, що вони щиро вважають, ніби їх кривдять. Йдеться-бо не про об'єктивну оцінку стану речей, а про суб'єктивну. Тут російськомовці потрапляють у полон стереотипних ілюзій. Адже впродовж десятиліть, тобто за життя всіх нині дорослих осіб, без жодної альтернативи панувала російська мова, інформаційне середовище було суціль російськомовним. І коли тепер починається зворотній процес українізації, бодай часткової, він сприймається як порушення того цілісного способу їхнього існування, до якого вони звикли, у якому сформувалися як особистості, з яким вони себе ототожнюють. <...> Тут центральною стає проблема ідентичності російськомовних громадян України. Якщо національно малосвідомим українськомовним українцям потрібно розвинути й зміцнити свою початкову самосвідомість, то російськомовцям належить змінити статус, **набути нової ідентичності**. У певному сенсі це означає стати іншими людьми і навіть перестати бути собою. Адже їхня дотеперішня свідомість мала великодержавно-радянське підґрунтя з окремими вкрапленнями традицій колонії. Сьогодні вона виявилася «неправильною», політично невиправданою, такою, що повинна змінитися. А процес глибинної трансформації особистості завжди болісний. Адже нелегко відмовитися від свого єства, змінити шкалу цінностей, якою людина послуговувалася протягом багатьох років життя» [19].

Зробити це буде непросто. Передусім через те, що українці та росіяни мають різні стратегії ідентичності. На це звертає увагу етнопсихолог Роман Кісь:

«Для росіян функціональною підпорою для національної ідентичності є ідея «великава тасударства», «шестая часть Земли с названьем гордим Русь», тобто етатизм, хоча також і культура – Достоевський, Чехов, але насамперед етатизм. Криза російської ідентичності виникла внаслідок того, що ця функціональна підпора надломилася, для них крах «тисячелетнева тасударства» тотожний крахові нації, ось чому усі Белови і Распутіни так переймаються і драматизують – для них крах імперії тотожний крахові Росії. <...> Потворна форма деструкції, яка вихлюпується у колоніальну війну на Кавказі (а тепер уже й в Україні. – О. Р.), є формою гіперкомпенсації фрустрованої, ураженої свідомості тих росіян, у яких надломилася підпора, реакцією на скорочення шагренової шкіри імперії» [20].

У цьому контексті більш ніж слушним видається категоричний висновок історика Олександра Музичко:

«Ніхто нам не надасть право бути українцями, окрім нас самих, ніхто не забезпечить легкий шлях. Все було, є і буде забарвлене боротьбою. Наразі єдиною умовою подальшого існування України є не пошук ще більш тотального

задоволення прав національних меншин, а підняття до хоча б нормального людського рівня існування «людей, котрі говорять українською мовою, держаться свого життя, своєї історії» [13].

Завдання вкрай непросте. Тож варто прислухатись і до міркувань російського вченого-етнолога, доктора історичних наук Лева Гумільова:

«Не треба нав'язувати людям інших етносів невласивий їм спосіб життя. Не треба ображати людей, наклеюючи ярлики тільки тому, що їхня поведінка відрізняється від нашої. Не треба виходити з міфічних уявлень про суть етнічних процесів і будувати відповідно до цього практичну політику. Не треба примушувати всіх жити разом. Краще жити нарізно, зате у мирі <...> Історичний досвід показує, що змішання народів, особливо із великими різницями у традиціях, на користь справи не йде» [21].

А ми таки різні – українці та росіяни. Путінська агресія це підтвердила. А перед тим Революція Гідності.

«Майдан – подія загальноєвропейського чи навіть світового значення. Відкрився раніше незнаний на Заході європейський народ, який до того вважали підкореною сусідніми державами колонією, народ із високою національною самоідентичністю, духовністю, стражденною історією, присутність якого впливатиме на формування політичного й економічного життя всього континенту. Народ, який був нацією в Київській Русі, в Козацькій державі, за часів УНР, постав знову на Майдані національною родиною серед західних країн. Рабська свідомість українського народу згоріла у вогні війни на Донбасі» [22].

Але не все так просто. Знаний соціальний психолог Олег Покальчук стверджує, що вперше за 100 років українці черговий бунт завершили переворотом. Але проблема ідентичності одномоментно не розв'язана. *«Національна ідентифікація традиційно в Україні відбувається стосовно до чогось. Ми не такі, як... Ми не такі, ми не сякі. Це було століттями, оскільки бездержавна нація, яка боролася за існування своєї держави, завжди відштовхувалася від чогось. Тепер маємо ситуацію, коли доводиться відштовхуватися від самих себе. Усередині країни відбувається взаємне поборювання, відповідно, «хорошого з отлічним». В цьому я бачу певну маніпуляцію з боку як Сходу, так і Заходу, оскільки ані тим, ані іншим не вигідно, щоб ми мали національну ідентичність, яку ми хотіли» [23].*

Олег Покальчук слушно каже, що громадяни поділяються на тих, хто себе ідентифікує населенням, на тих, хто ідентифікує себе народом, і на тих, хто ідентифікує себе нацією. *«Різниця між народом і нацією насправді зовсім невелика, за винятком того, що люди, які вважають, що вони є українською політичною нацією, щось роблять для цього. А народ – він плаче, збирає. Тобто все те саме, тільки нічого не робить. Тобто робить, але в рамках свого гетто. А от нація виривається вперед. Щодо населення, то воно керується локальними прерференціями стосовно власної ідентичності. У них місцевий патріотизм є домінуючим над державним. Для них індивідуальність і особистість є другорядними і треторядними, вони обцинні, перебувають в тренді XVIII–XIX сторіччя. Їх (мешканців Криму і Донбасу) не можна описувати з точки зору приналежності до України, бо їхні орієнтаційні цінності є квазіросійськими. Просто тому, що не існує такої країни, як Росія, існує Російська Федерація. А міф про Росію в якості тоталітарної ідеології їх індоктринував (індоктринація – передача фун-*

даментальних положень системи вірувань). Це індоктронівні люди, з ними можна і потрібно говорити не в термінах переконання, і навіть не в термінах насильства, а як з людьми, які є не дуже психічно здоровими.

Слабкий, чи малопомітний вплив впродовж 20 років значно ефективніший за сильний вплив упродовж півроку війни, він дієвіший. Маємо наслідком «опромінення» цими маніпулятивними технологіями зі Сходу і Заходу кількох поколінь, які одне на одне нашарувалися. Це не є прояв якогось Леонтєва чи Кисельова. Мовляв, раз людей зазомбували, вони стали кроликами... Ці впливи сильні. Протистояти їм в рамках тих уявлень, які ми мали впродовж більше 20 років, було неможливо. Потрібно міркувати так, як противник. Натомість ми думаємо про противника те, що він думає про нас так, як і ми про нього. В той же час він більший і абсолютно інакший. Між тим, росіяни роблять ту саму помилку, що і ми. Вони думають, що ми «недорусские», а ми думаємо, що вони – це завойовані колишні українці» [23].

Не можна не погодитись з думкою відомого культуролога і політолога Миколи Рябчука: «Російська агресія справді консолідувала українське суспільство й відсунула вбік його внутрішні суперечності, проте жодною мірою їх не усунула. Зміна ціннісних настанов та орієнтацій – процес надзвичайно повільний, тож наївно було б сподіватися, що в Україні все швидко і кардинально зміниться під цим оглядом. Нещодавній скандал довкола телеканалу «Інтер», який заповнив свою новорічну програму російськими поп-зірками відверто українофобського ґатунку, є на позір дрібним, проте показовим прикладом внутрішньої поділеності суспільства саме в ціннісному (а заразом і в ідентичнісному) плані — адже всі ідентичності так чи так пов'язані з певними цінностями» [24].

Андрій Куликов, відомий тележурналіст, ведучий програми «Свобода слова» на ICTV, констатує, що в Україні забагато телебачення, зрештою, що це унеможливило забезпечити якісний продукт у всьому телевізійному просторі.

Відтак маємо «закупівлю великої кількості низькопробної продукції, насамперед російської, хоча і американської також. Російська продукція – небезпечніша. Вона показує майже таких людей, як ми, тому і впливає на глядача більше, ніж, скажімо, американська з таким же сюжетом. Українська аудиторія швидше асоціюватиме себе з росіянами, аніж з американцями чи навіть поляками».

Висновок абсолютно правильний. Тому обурює, що процес зросійщення українців не припинився і після Революції Гідності – на свідомість і розум громадян продовжує чинитися ідеологічний тиск через пропаганду російської маскультури, кіно й телебачення. Кремль і його п'ята колона в Україні прагне переконати її громадян (насамперед молодь і підрастаюче покоління), що Росія для них психологічно ближча, ніж, приміром, Польща чи Словаччина. Цей луб'янський міф робить свою підступну справу – підриває здатність до опору і психологічного, і мілітарного.

Висловом «May Day» в англійському військовому радіозв'язку починають інформувати про загрозову ситуацію. Цим висловом можна охарактеризувати й нинішню ситуацію в інформаційному просторі Української держави, коли проти неї ведеться уже не тільки інформаційна війна.

12 березня в РНБОУ визнали, що до I-WAR українські ЗМІ не пристосовані. Саме таку думку висловила заступник секретаря Ради національної безпеки

і оборони Вікторія Сюмар. Мовляв, зараз українська «машина» не пристосована до ведення інформаційних війн. Мовляв, держава має малий вплив на ЗМІ.

У сучасному світі поняття інформаційної безпеки перетворилося на один з важливих складників національної безпеки – різко побільшало можливих інформаційних загроз для держави та її керівництва. Тому в статті 17-й Конституції України зазначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу».

Чи зважає нинішнє керівництво Української держави на конечну важливість дотримання заходів інформаційної безпеки? Чи беруть до уваги високопосадовці Закони України «Про інформацію», «Про державну таємницю» тощо? Чи знають «професіонали», що опинились біля владного стерня, про існування напрацьованих попередниками указів та постанов, які регулюють конкретні дії чиновників, службовців щодо захисту інформації? Чи знайоме їм таке поняття, як «керування ризиком» – об'єктивна оцінка реальності небезпеки, з одного боку, і вжиття необхідних контрзаходів – з іншого?..

В Україні за два десятиліття незалежності не вдалося розв'язати проблему формування загальнонаціонального культурного середовища, простору, атмосфери. А все через те, що в Україні не було власної політичної еліти ні 1991 р., ні 2013-го. Чужинецька еліта, яка спільно з колабораціоністами упродовж двох десятиліть боролася не проти колишньої метрополії, а проти українців, проти Української держави, досі перебуває під склепінням Верховної Ради. Нинішня політична верхівка все ще значною мірою складається з людей, котрі боролися з Україною або є нащадками ненависників Української державності. Проблема ця одномоментно не розв'язана і після Революції Гідності.

Тому чужинецька, насамперед російськомовна, інформаційна повинь продовжує затоплювати Україну. Імперська семіотика, ідеологія імперського «руського мира», антиукраїнська семантика й аксіологія і далі потужними інформаційними потоками «ідуть» до українських телеглядачів.

Журнал «Національна безпека і оборона» (№ 1, 2001) пояснює, що запекла боротьба фінансово-політичних груп за встановлення контролю над ЗМІ зумовлена неприбутковістю переважної частини ЗМІ, особливо суспільно-політичного спрямування. *«Це не дає можливості реалізувати інформаційні проекти як бізнесові, здатні приносити прибуток. <...> Тому фактично всі телеканали та переважна частина друкованих ЗМІ розподілені між впливовими фінансово-політичними колами. ЗМІ зорієнтовані не стільки на поширення інформації, скільки на здійснення впливу на владу, суспільство і на розвиток політичного процесу. Функція інформування зводиться до мінімуму, перетворюється на пропагандистську. ЗМІ монополюють залежать від фінансових спонсорів і практично не залежать від потреб громадян – споживачів їхньої продукції»* [25, с. 107].

Має рацію Ігор Лосєв, стверджуючи, що провідну роль у багатьох ідеологічних деструктивних процесах в Україні відіграє телебачення, більшість каналів якого демонструє повне відчуження або, в кращому разі, нейтралітет щодо своєї країни.

«Історія визволення є важливим компонентом символізації, на якому будується подальша проектна робота у віртуальному просторі, що можна реалізувати»

лізувати в літературі-мистецтві-кіно. <...> На чужій історії неможливо будувати нове. Вона відібрана і написана так, щоб з неї все одно в результаті вийшов автомат Калашникова, як у відомому анекдоті. Таким чином, мова й історія не дали потрібного фундаменту, тому маємо в базисі дві, а може й більше, політичні нації. Культура також виявилася не тією основою, оскільки висока культура єдина для всіх, а масова – майже не має національного присмаку. Те, що співає наш шоу-бізнес, можна співати в будь-якому ресторані, воно не має національного забарвлення. Тобто і висока, і масова культура, як виявилось, не дають можливостей для національного об'єднання» [Георгій Почепцов].

З початком російської агресії в Криму комусь з «айворників» (?) спало на думку розмістити на екранах увімкнутих українських телевізорів синьо-жовтий прапорець з вельми двозначним підтекстом: «Єдина країна»/«Единая страна». Про яку «єдину країну» йдеться?

Відколи українське суспільство було поінформоване, що державна «машина» не пристосована до ведення інформаційних війн, минуло майже два місяці. Та мало не щодня на тлі державного лого-символу демонструються неவிбагливі, але далеко не безневинні, з ідеологічного погляду, російські телесеріали. Експлуатується риторика советського минулого, глорифікуються советські символи. Таке враження, що триває чітко продумана й добре організована інформаційно-психологічна операція щодо реанімації «єдиної країни»...

Лише упродовж березня-квітня на українських телеканалах демонструвалися «Красные горы», «Гетери майора Соколова», «Пака станція спіт», «Зоннентау», «Наркомавській аобоз», «Паследній бранепоезд», «Чужие крилья», «Рускій крест». 26 квітня телеканал ICTV почав демонструвати російський пропагандистський телесеріал (вісім серій упродовж дня!) «Ваенная разведка. Первый удар». 19 грудня 2014 року на цьому ж телеканалі демонструвалися «Наркомовський обоз» і телесеріал «Смертельна сутичка»... Чию позицію займає керівництво телеканалу і чию політику пропагує в українському інформаційному просторі? Показувати такі просоветські/проросійські «кіношедеври» у нинішній напружений час неприпустимо.

Тим часом українському телебаченню треба було б звернути увагу на більш ніж актуальну кінодокументалістику: «Другой Челси. История из Донецка», «Криминальная оккупация (Полная версия)», «Донецкая мафия. Часть первая: пришествие Ахметова», «Донецкая мафия. Часть вторая: пришествие Януковича», «Донецкая мафия. Часть третья: две ходки Януковича», «Виктор Янукович. Криминальные лидеры Украины», «Янукович! Донецкая братва!» 1 Серія, «Янукович! Донецкая братва!» 2 Серія, «Донецкая мафия у власти. Воры в законе»...

Сьогодні українці стали свідками того, що збувається похмуре пророцтво Ніколая Нікуліна – фронтовика, який став знаменитим істориком мистецтв, професором: «Те, хто победил, либо полегли на поле боя, либо спились, подавленные послевоенными тяготами. Остались у власти и сохранили силы другие. <...> На войне особенно отчетливо проявилась подлость большевистского строя. <...> Надо думать, это селекция русского народа – бомба замедленного действия. Она взорвется через несколько поколений в 21 или в 22 веке, когда отобранная и взлелеянная большевиками масса подонков родит новое поколение себе подобных».

Тому напередодні відзначення 70-ліття завершення Другої світової війни доцільно розпочати показ документальних телесеріалів: «Радянська історія. The Soviet Story», «Собор на крові», «Гіркі уроки «Радянської історії» тощо.

Натомість п'ята колона в Україні підступно й безцеремонно продовжує реалізовувати давні й сучасні теоретичні розробки російських фахівців з інформаційних воєн. Упродовж 60-х і початку 70-х років ХХ ст. Євген Месснер, колишній полковник Генерального штабу Російської імператорської армії, військовий теоретик, доводив, що сучасна збройна боротьба перейшла від традиційних методів до нових – «боротьби заколотом»: *«Впредь важнейшим будет почитаться завоевание души во враждующем государстве. <...> Не об уничтожении живой силы надо думать, а о сокрушении психической силы. <...> Агитация во время войны должна быть двуличной: одна полуправда для своих, другая – для противника. <...> Воевание повстанцами, диверсантами, террористами, саботажниками, пропагандистами примет в будущем огромные размеры»* (http://nvo.ng.ru/history/1999-11-05/7_rebelwar.html).

А ось як визначає статус сучасної інформаційної війни Андрій Манойло, випускник Факультету підготовки керівних кадрів Академії ФСБ за спеціальністю «оперативна діяльність в органах ФСБ Росії» у монографії «Государственная информационная политика в особых условиях» (2003): *«Информационно-психологическая война <...> в настоящее время представляет собой наиболее социально опасную форму <...> противоборства, осуществляемого насильственными средствами и способами воздействия на информационно-психологическую сферу противника с целью решения стратегических задач. <...> В качестве объектов воздействия выделяются <...> сознание населения, общественное мнение <...> В качестве целей информационной войны называются <...> навязывание противнику своих духовно-нравственных и культурологических ценностей в замену военных действий»*.

Демагогічною є позиція: мовляв, «не має значення», на якій мові отримувати інформацію з редакції українського радіо чи телестудії – «ліш би чоловік бил хароший». Таке фарисейство призвело мало не до втрати національної ідентичності, до засилля культури й мови країни-агресора.

Заборонити сотню-другу російських кінострічок, які становлять загрозу національним інтересам, недостатньо. В українському інформаційному просторі має домінувати українська мова та культура, зокрема культура масова. Інакше розриву з імперією не станеться.

Підтвердженням цьому стала брутальна інформаційна спецоперація п'ятої колони на новорічних телеекранах України, а надто на «Інтері». Навіть представники влади зреагували. Принаймні вербально.

У перший день нового 2015 р. секретар РНБОУ Олександр Турчинов заявив, що Національна рада з питань телебачення і радіомовлення повинна «негайно розглянути питання щодо позбавлення ліцензії телеканалу «Інтер», який став складовою інформаційної війни, що ведеться проти власної країни». На захист інформаційного простору України стали Юрій Стець, В'ячеслав Кириленко, Олексій Курінний, Святослав Цеголко, речник Петра Порошенка.

Чи не забракне у відповідальний момент рішучості й політичної волі? Зрештою, позбавлення ліцензії лише одного телеканалу для наведення ладу в інформаційному просторі України замало. Бо советсько-російський кіномотлох – комедійні та детективні серіали, розважальні та мультиплікаційні фільми – далеко не безневинні візуальні продукти, як це може здатися на перший погляд.

Приміром, такі советські культові фільми, як «Іронія долі, або 3 легким паром», «Джентльмени удачі», «Діамантова рука», «Москва сльозам не вірить», «Іван Васильович змінює професію», «Карнавальна ніч» тощо, які вже вкотре були реанімовані у цьогорічному новорічному телеєфірі – яскравий симптом світоглядної кризи, яка все ще дається взнаки навіть після Революції Гідності.

«Радянськість – важлива складова всієї інформаційно-культурної політики путінського режиму. Ба більше: почалося все ще до воцаріння Володимира Володимировича; навіть у відносно ліберальні 1990-і російське телебачення вперто й послідовно пропонувало масовій аудиторії продукт, який можна об'єднати під популярною в ті часи назвою «Старі пісні про головне». Наче й невинна справа – не лише в брежнєвські, а й у сталінські часи з'явилося чимало блискучих зразків пісень, театральних вистав, кінофільмів і телесеріалів. Видається, зовсім не випадково німці у ФРН після Другої світової війни рішуче відкинули культурні напрацювання дуже нетривалого, за історичними мірками, періоду нацистського панування. <...> Путін послідовний: якщо розпад СРСР – «найбільша геополітична катастрофа століття», якщо «ФСБ є славним продовжувачем справи ВЧК-КГБ», якщо «Україна – недодержава», то російське телебачення і повинно бути таким, яким воно є. А телевізійно-номенклатурна рать в особах Кобзона і К° всіляко допомагає цій справі, бо кровно зацікавлена в якнайдовшому збереженні свого та своїх спадкоємців панування.

У цьому контексті «Інтер» виглядає спільником «кремлівських чекістів»: він заштовхує в неототалітарні формати свою аудиторію, транслюючи російську медіа-продукцію та за допомогою інструментів імпринтингу вгачуючи потрібні Москві настанови в структури внутрішнього буття і поведінки мільйонів громадян України. Тож потрібне перекодування системи смислів на телебаченні, й не тільки на ньому, а як це робити якісно й креативно – то вже справа цілої плеяди професіоналів, від філософів до журналістів, як це було зроблено свого часу у ФРН» [26].

Слушна думка. Достатньо лише переглянути програми українських телеканалів з 30 грудня 2014 р. по 2 січня 2015-го, аби переконатись, що атавізми советськості не зникли. Невже не можна було зробити україномовними новорічний музичний кіносеріал «Аліса в Дивосвіті» на ТРК «Україна», а, скажімо, на Першому національному новорічне шоу «Кінооке», «Перші на «Першому». Новорічно-різдвяне шоу?.. Волі забракло, вміння, фаховості, бажання чи чогось іншого?

У листопаді 2012 р. Олександр Владимиров, російський генерал-майор, член Ради з національної стратегії, звернув увагу на таке: «Основная борьба ведется на всех уровнях и сферах, но наиболее жестко на уровне и в сферах национального сознания и базовых национальных ценностей». А ще він запропонував «изменить отношение к национальной информационной сфере в сторону формирования ее однозначной патриотичности».

Чи формує національну патріотичність/ідентичність українське телебачення? Ось що каже з цього приводу Дмитро Тимчук, народний депутат: *«Голосування в парламенті за законопроект про заборону показу в Україні серіалів, що прославляють російських військових (законопроект № 1317 про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України), дуже яскраво показало, хто є хто у Верховній Раді. Законопроект, слава Богу, не без скрипу, але прийняли – поки в першому читанні. Але дебати під час*

його обговорення здивували. Ну хоч убийте, неможливо назвати нормальною ситуацію, коли представники коаліції (БПП) починають доводити, що, бачте, в українському законодавстві немає чіткого визначення, кого вважати «державо-окупантом». А тому і приймати даний законопроект, мовляв, не можна. І це в той час, коли ще в квітні минулого року було ухвалено Закон України щодо тимчасової окупації Криму. Стаття 2 якого чітко вказує, що окупант – Російська Федерація. Які ще можуть бути суперечки? Я розумію, що деякі українські телеканали більше турбуються про витрачені на російські телесеріали гроші, ніж про програш України в інформаційній війні. Для них є нормою, коли в країні-жертві агресії ТБ щосили прославляє армію агресора. Але яким макаром парламентарії-представники коаліції стають лобістами цих шкурних інтересів у Раді – не розумію. Про яку інформаційну війну ми взагалі говоримо?» [27].

Такої ж думки і народний депутат Микола Княжицький, один з авторів законопроекту № 1317 «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України». Він, зокрема, каже: «*Наші власники телеканалів із тих чи інших причин купують російські серіали замість того, щоб знімати українські. Витрачають на це великі гроші. Повірте, якби цього протипу не було, законопроект відразу ж прийняли в цілому. Ми воюємо вже рік. За рік можна ж було каналам щось зняти?! А наші власники каналів тільки говорять про фільми, а не знімають їх. Якщо не можете знімати – купуйте. Але якісні. Росія ж – не єдина країна, в якій можна купувати серіали про офіцерів. Є чимало пристойних картин про честь та відвагу офіцерів французької, німецької, італійської чи польської поліції або армії. Сьогодні аморально показувати серіали, тим паче військового змісту, країни, яка окупувала нашу територію та вбиває наших співвітчизників.*

Чому наші канали не знімають українських військово-патріотичних фільмів? Немає бажання, вміння, а ті, хто вміє – боїться ризикувати. Росія вже давно взяла на всеозброєння в пропагандистських цілях тему Донбасу та Криму, знімає стрічки. Але там це робиться за державні гроші. А в нас, на жаль, держава до питань національної ідентифікації підходить технократично. Колись це потрібно починати змінювати, адже ми не побудуємо державу, не розуміючи, для кого і навіщо її будуємо. Питання культури, яка зокрема пропагується через ТБ, дає розуміння людям, представниками якої нації вони є. Прийняття нашого закону буде текстом для депутатів на готовність не словом, а ділом боротися проти російської пропаганди» [28].

Наразі центральні телеканали України й далі виконують роль своєрідних пропагандистських центрів сепаратистів – в епіцентрі події чомусь опиняються то Віктор Янукович і К^о, то терористи зі східного регіону країни зі своїми заявами, ультиматумами, вимогами... Бездумно, без ретельного аналізу тиражувати таку інформацію в умовах I-WAR неприпустимо.

Національна телекомпанія України мала б організувати цілодобові телеефіри, телекартинки для світових телеканалів й інформаційних агенцій. Треба на весь світ волати про небезпеку, яка сьогодні загрожує не лише Україні – нині Кремль вже перетворився на загрозу земній цивілізації. «May Day» – це сигнал тривоги для світового співтовариства.

Сьогодні не може бути жодної мови про якусь збалансованість подачі інформації. Найперш має спрацювати патріотизм, фаховість і відповідальність

перед народом, перед державою. Власники телеканалів також мають дотримуватись цих принципів.

Треба вести наступальну історичну пропаганду. Правильну, переконливу, ефективну. Для безпеки Української держави зараз це надважливо. Телебачення сьогодні може виконувати роль й консолідуючого чинника. Телеглядач має обирати саме українське ТБ. Використання української мови як додаткового засобу для поширення відвертої російської пропаганди неприпустимо. Ворожа пропаганда має бути припинена й нейтралізована.

1. Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Семюел П. Гантінгтон ; пер. з англ. Наталії Климчук. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.

2. Ренан Е. Що таке нація? / Е. Ренан // Націоналізм: Антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – 872 с.

3. Дацюк С. Самоусвідомлення України [Електронний ресурс] / С. Дацюк. – Режим доступу: www.dialogs.org.ua/ru/material/full/5/6091.

4. The clash of civilizations? // Foreign Affairs, Summer 1993.

5. Васютинський В. Сім страхів сучасної України [Електронний ресурс] / В. Васютинський. – Режим доступу: www.ji.lviv.ua/n37texts/vasutynsk.htm.

6. Широпаєв О. Про два різні народи [Електронний ресурс] / О. Широпаєв // Універсум. – № 1–2, 2011. – С. 15–16. – Режим доступу: shiropaev.livejournal.com/57101.html.

7. Націоналізм: Антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – С. 781.

8. Надтока Ю. Українська ідентичність: важкий крок до амбіції [Електронний ресурс] / Ю. Надтока. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/material/full/2/234>.

9. Шевченко О. І стали вони на розстріл... / О. Шевченко // Україна молода. – 30 січ. 2008.

10. Харченко О. Мочить хохлів в інтернеті – єсть така робота [Електронний ресурс] / О. Харченко. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-333103.html>.

11. Joseph S. Nye, Jr. The Changing Nature of World Power / Joseph S. Nye, Jr. // Political Science Quarterly. – № 105 (Summer 1990). – С. 181–182.

12. Шокало О. «...заради батьківських могил» / О. Шокало // Книжковий клуб плюс. – 2006. – № 3. – С. 16.

13. Музичко О. Хто такі українські історики і чого вони хочуть? / О. Музичко // День. – 2011. – 25–26 берез.

14. Коробова Т. Эти несъедобные европейские ценности... [Электронний ресурс] / Т. Коробова. – Режим доступу: <http://www.civitas.ru/article.php?pop=0&code=368&year=2007>.

15. Цыбуленко Е. События в Грузии предупреждают о планах России [Электронний ресурс] / Е. Цыбуленко. – Режим доступу: <http://www.maidan.org.ua/static/mai/1242567556.html>.

16. Аналитический центр Московского отделения государственно-общественного фонда «Россияне»: Русские в странах Балтии готовы идентифицировать

себя скорее со страной проживания, чем со своей национальностью [Электронний ресурс]. – Режим доступа: www.dialogs.org.ua/ru/material/full/1/194.

17. Митчин К. Украина может утратить не только культурное наследие, но и национальную идентичность [Электронний ресурс] К. Митчин. – Режим доступа: www.dialogs.org.ua/ru/material/full/5/6064.

18. [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/ru/material/full/1/193>.

19. Васютинський В. Українська ідентичність російськомовних: між відчуженням і долученням [Електронний ресурс] / В. Васютинський. – Режим доступа: <http://www.radchuk.novamova.com.ua/tum/langconf14.htm>.

20. Кісь Р. Права ідея як засіб подолання української маргінальності [Електронний ресурс] / Р. Кісь // І. – 2000. – № 16. – Режим доступа: <http://www.ji.lviv.ua/n16texts/kis.htm>.

21. Гумилев Л. Мы живем в большой коммунальной квартире / Л. Гумилев // Неделя. – 1991. – № 6. – С. 10.

22. Павличко Д. Рабська свідомість українського народу згоріла у вогні війни на Донбасі [Електронний ресурс] / Д. Павличко. – Режим доступа: <http://uainfo.org/blognews/481690-rabska-svdomst-ukrayinskogo-narodu-zgorla-u-vogn-vyni-na-donbas-dmitro-pavlichko.html> 24.01.2015

23. Покальчук О. Уперше за 100 років українці черговий бунт завершили переворотом [Електронний ресурс] / О. Покальчук. – Режим доступа: <http://glavcom.ua/articles/24356.html> 22.11.2014

24. Рябчук М. Неправильні українці [Електронний ресурс] / М. Рябчук. – Режим доступа: <http://zbruc.eu/node/31397> 12.01.2015.

25. Сирота М. Д. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття / М. Сирота. – 2-ге вид. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2007.

26. Грабовський С. Як «перекодувати» системи смислів на ТБ / С. Грабовський // День. – 2015. – 16 січ.

27. День. – 2015. – 16–17 січ.

28. Княжицький М. Ухвалення нашого законопроекту про боротьбу з російською пропагандою стане тестом для депутатів / М. Княжицький // День. – 2015. – 16–17 січ.

STATE AND PROBLEMS OF THE NATIONAL IDENTIFICATION UNDER CONDITIONS OF THE INFORMATION WAR

Oleh Romanchuk

*Lviv Ivan Franko National University
Henerala Chupryny str., 49, Lviv, 79044, Ukraine
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

A problem of the national identification under conditions of the information war is considered, in particular under conditions of using by the Russian Federation against the Ukrainian State of methods of the strategic information-

psychological aggression with the aim to change the political course of Ukraine from the European to the Russian one.

Keywords: information, culture, Ukrainian identity, historical experience, propaganda, television, television series, information-psychological war, special operations, ideology, society.

ГОСУДАРСТВО И ПРОБЛЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОЙ ВОЙНЫ

Олег Романчук

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Генерала Чупрынки, 49, г. Львов, 79044, Украина
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Рассмотрена проблема национальной идентификации в условиях информационной войны, в частности в условиях применения Российской Федерацией против Украинского государства методов стратегической информационно-психологической агрессии, нацеленной на изменение политического курса Украины с европейского на пророссийский.

Ключевые слова: информация, культура, украинская идентичность, исторический опыт, пропаганда, телевидение, телесериалы, информационно-психологическая война, спецоперации, идеология, общество.